

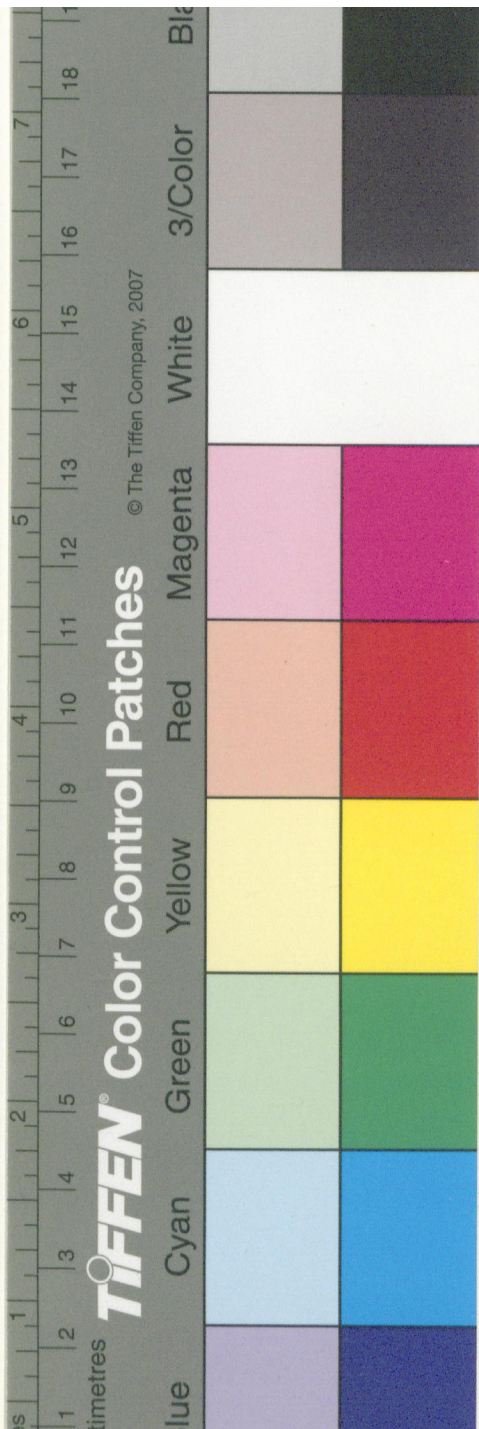
B. Tomten, skogs- och sjövärdar, genzjunga
re, fraktpaket m. m. 25.

Konst E. L.

Monom. 14

S. 273-200

Förut då man allmänt brukade
 stäpa på nyårsnatten, skulle alltid Tom-
ten ha det första stäpet, så husfadern
 och sedan alla i tur och ordning.
 I stäpets form och färg läste man
 ut det kommande årets märkligare
 händelser.

Larsmo, Finnäs.

reg.
En gång under höbärnings tiden
kom värdinnan på Åland gård i Purmo
-farmor till en mulevande husbonde på
samma gård - att vara ensam hemma.
Han fick därvid besök av gårdens Tam-
te, som i bevakande ordalag bad henne kom-
ma till hjälp, ty hans kära hustru skulle
föda en annan svau tamte till världen.

Tacksam för alla tidigare vän tjänster följ-
de gumman tamten åt. Vid den stora
björken på gården stego de ned längs
en lång stentrappa. När färden var ändad,
befunno de sig i en synnerligen välnödd
och bekvämt hem. Processen avläpte lyckligt,
och efter välföräntat väro kunde vär-

175
dinnan Fraska uppi igen med en
(säger en) riksdaler i fickan och
två supar i maggropen. Det smaltade
tomtebarnet blev också med tiden en
mycket tjänstaktig och välvilig liten
gårdsgubbe efter vad de nulevande
på gården veta berätta.

Purmo, Mand.

3.

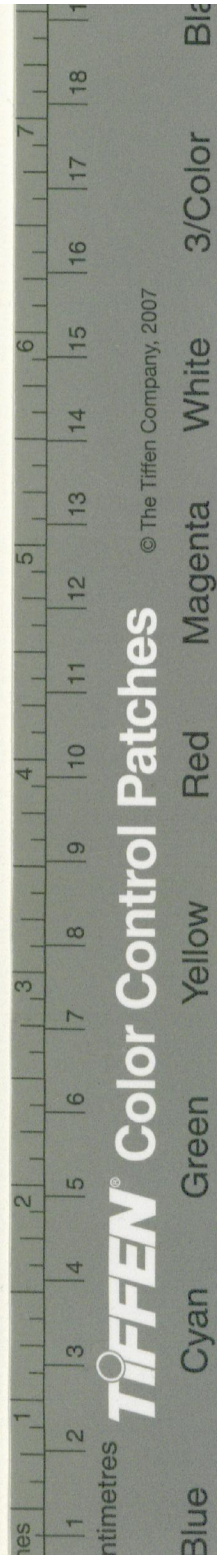
reg.

199

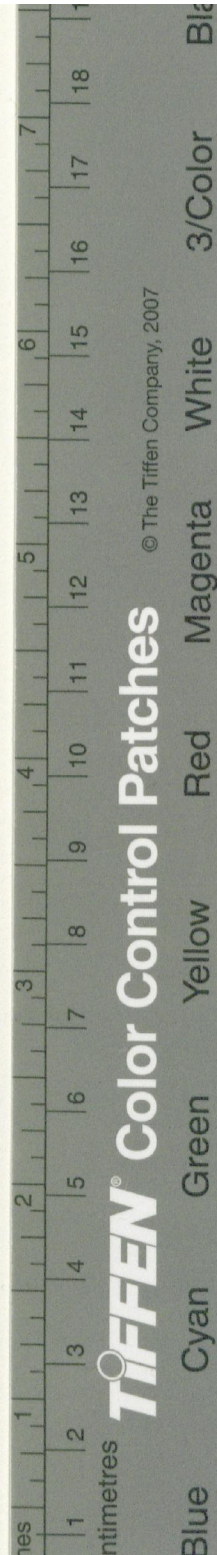
176

Vid Sandsund i Pedersöre brukade man förut höra en utbölning (en lönnlagt foster) gråta och klaga i skogen. Om dylika säger man, att de äro värst mot släkten: mödrar och anhöriga.

Pedersöre, Sandsund.

4,
 reg.
 Två gubbar från Esse ville
 övermåna i en skogsbasta vid
 Angjäv, men en övermåttan
 stor tjur, som stod och frusta-
 de utanför dörren, så att eld
 lyfte mellan dörrspringarna,
 trängde ^{dem} att fly genom en glugg i
 väggen. Endigt gånge menning var
 tjuren ingen annan än sjörådan
 som var gräns över deras rika fisk-
 fänge.
 Esse, Raj.

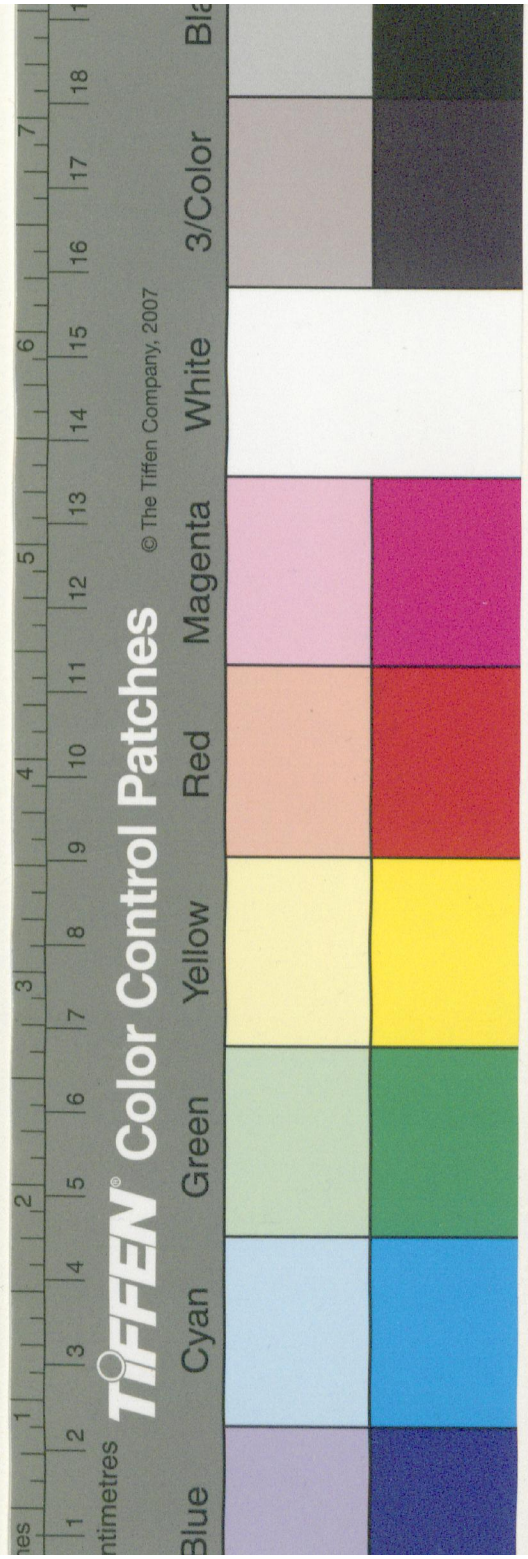
50

178

reg

Sen som vi se traken,
skall ståa sig på en tak,
som flyttats tre gånger, och
därvid hela tiden tittha ge-
nom en Knivslida.

Larsmo, Timnäs.

6

Gengångare.

179

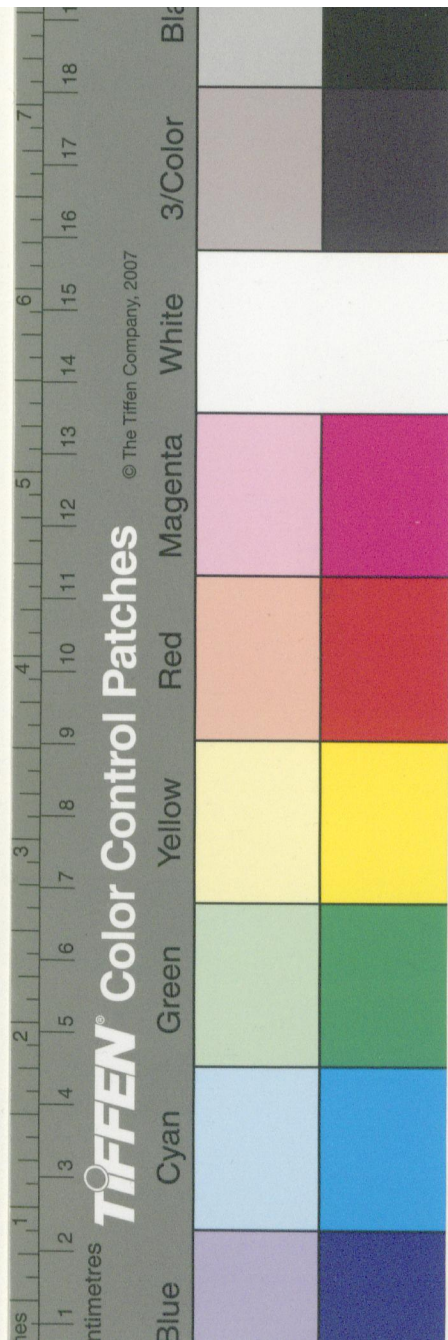
Den så kallade Högkubb-Smeden,
från Esse, som lär ha varit en ovan-
ligt vildsint och hårdhärd sälle, an-
såses svårt av "dögubbar" (gengångare)
under sina sista år. Ja, de "räskade"
(raskade, kramade) formligen ihjäl honom.
En gång då han besökte Åland gård
i Purmo, såte han sig på brunnstaket
och tog ^{uppe} en yxa, som låg i närheten. Men
så snart gubben vidrörde yxan, Mels-
den konom ut händerna, beskrev en
stor båge ^(i luften) och föll ned igen - i hans
fot.

Purmo, Åland.

Så Kock i Pedersöre var man en
 lång tid utsatt för svåra spöckerier.
 Då och då såg husfolket en obehörig
 pojkrasker traska omkring i gården.
 Nattid gastoutrade han våldsliga
 på vinden, på dagen domderade och
 leutade han under golvet. — Så kom
 det en ny värdinna till gården (hon,
 som berättat detta), och för henne blev
 det värst. Kläderna³ sina fick hon inte
 hålla på vinden, ty jämt och ständigt
 kastades de ned, och då hon stod
 vid spisen, skulle han ovillkorligen stop-
 pa henne med kvardet före i grytan.

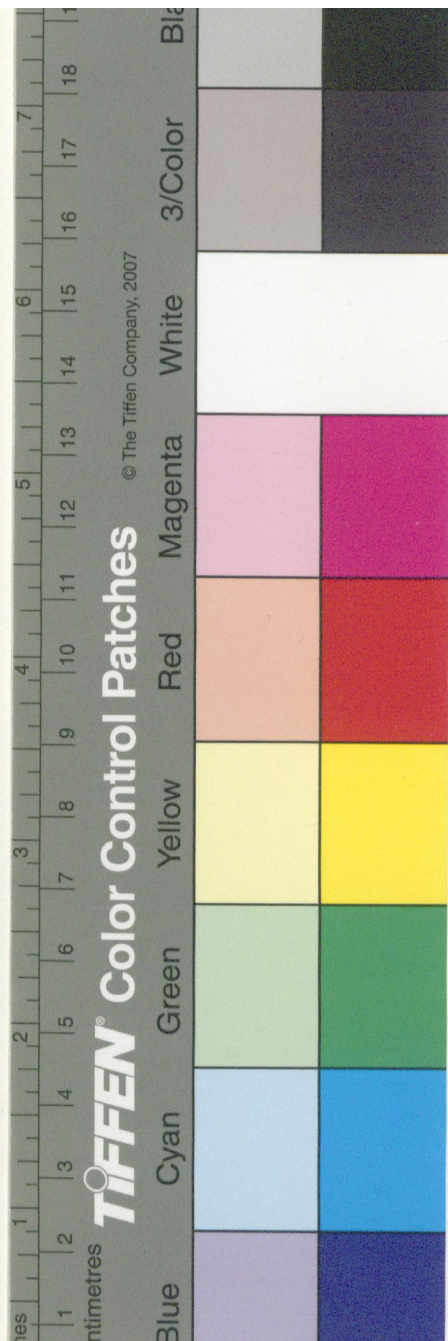
Då det första barnet föddes, ville
 han rycka det ^{ut} moderns armar och gast-

kramade det, så än det blev - an-
dels svart. — I heland såg man
också en låga stå uppe vid lada-
gårdsväggen, och vid dylika tinfällen
rörde sig alltid två personer över
gården och försvunno i elden.

Då boningsstugan sedermera sam-
byggdes, fann man en barnskellett i
mullbänken. Liten begravdes på kyrk-
gården, och sedan ^{dess} har det varit
lugnt på Rök.

Pedersöre, Nil.

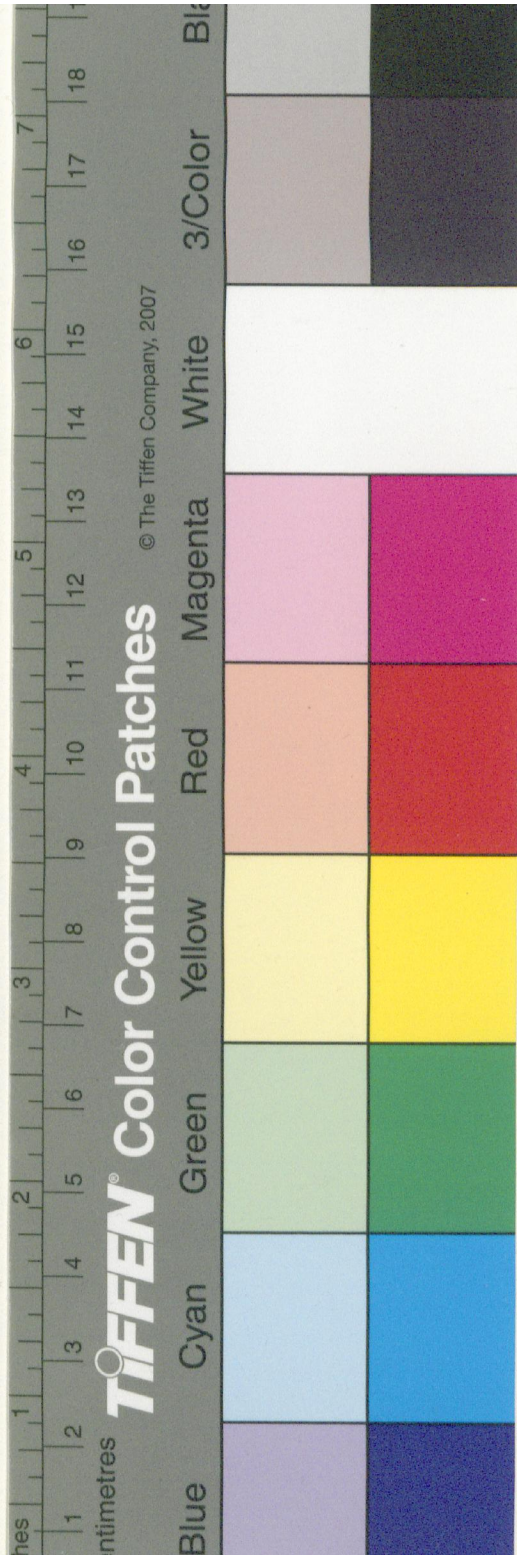

reg.

En person från Lappfors
by i Esse sägs länge efter sin
död bestyra i stallet och hålla
uppsikt över körsedskapen.

- Han hade också under sin lev-
nad varit en intresserad och
-duktig "hästkar".

Esse, Lappfors.

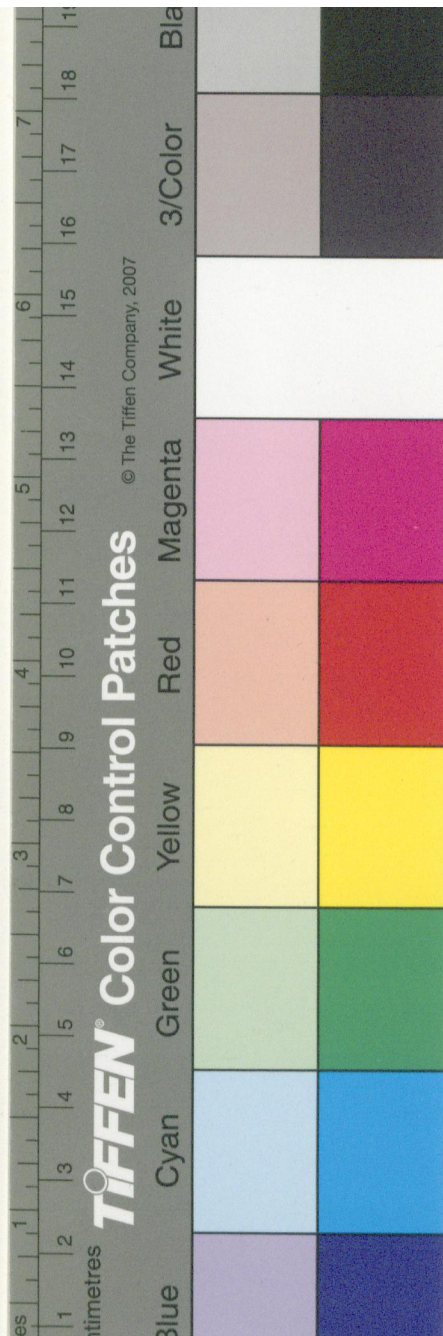

reg. Sjörådan.

183

Fjike långt från Larms kyrka
ligga två holmar: Häsingön och Lövskär.
Vid den första äro berättelserna om Häsigub-
ben förknippade, vid den senare de om Lövskäri-
kärningen. Dylika berättelser ha tidtals såu Larms-
bornas fantasi i livlig verksamhet.

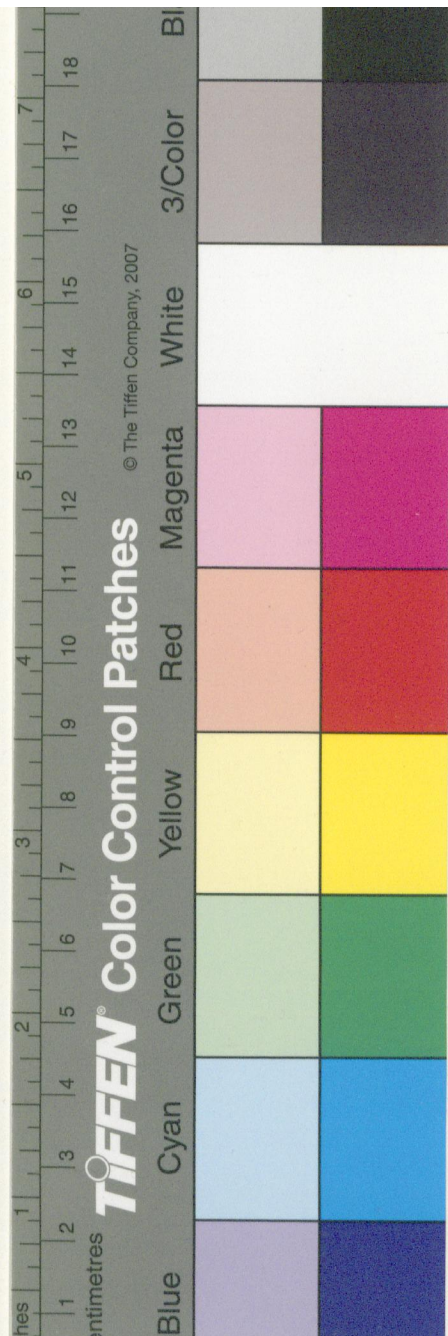
För omkring en mansålder sedan hände det,
än en halvvegen pojke från Länshar vid namn
Matthi spårloft försvann. Efter några dar kom
man dock underfund med än Häsigubben höll
Matthi på sin ö. En tillkallad trockarl lavade
bryta förtröningen, och han lyckades tvinga gub-
ben än lämna från sig pojken. Men svårt var
det, ty den barnkäre Sjörådan hade dolt sin
skatt synnerligen väl och sprang själs och stor-
tjöt på stranden för än avskräcka de letande än
närma sig ön. Hans sorg lär också ha tagit

sig uttryck på en sådant våldsamt sätt,
 då gossen (kort)fördes till sittakom. Enligt
 Matts' egen uppgift hade han blivit väl
 omhulad: fått äta "gynghög" och "sytselibrö"
 (risgrönsgröt och sot-surtbröd) och sova på
 en mjuk bädd, men ännu i sin fulla manna-
 ålder vände han om från en med oföränt
 ärende (och tom höskrinna), då han tyckte
 sig höra, att Gubben ropade på honom. Han
 fruktade nämligen, att en gång bli "bunden"
 på samma sätt.

— En flicka från Sandvik, som ville se om
 gubben kunde gå i armkrok med henne, och en
 yngling från en annan by, som ville brötas med
 Hasigubben, ha bägge fått sin vilja fram, men
 vänta inte göra om försöket. — Så berättas
 och för de gamla i Laxmo.

Upptecknat efter en berättelse till ovanomtalade
 Matts.

16.

185

A Högkull i Esse hade en
 ko försvunnit. Under letandet
 varseblev dess ägare en under-
 bar sten, som han inte märkt
 förut i ^{honom} den välbekanta omgivningen.
 Då han på nytt kom till samma
 plats, var stenen borta. Nu slöt
 han till att han var hemma, gick
 hem och fann den i låret.

Esse, Högkull.

Då Tranfrackorna samlas i kyr-
 kan på påskmorgonen, sitta de bak-
 vänt i bänkarna. - En Purmo-gum-
 ma hade hört, att ~~hon~~ man får
 tillfräde till ett dylikt möte, om
 man kläser tre gånger i nyckelhå-
 let på kyrkdörren och hoppar jäm-
 föta över tröskeln. Hon gjorde så
 och fann sju av sina grannkvinnor
 församlade i helgedomen.

Purmo, Island.

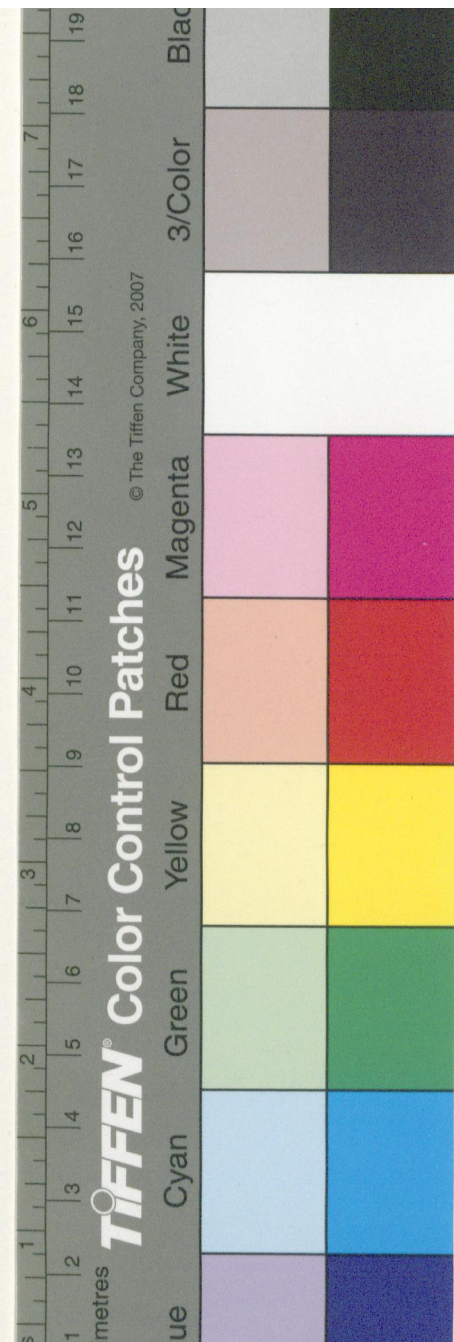

Då en värdinna på Käcks i
 Purmo en morgon under fastan kom
 in i sin fårstall, fick hon till sin för-
 våning se "fäfas" "tålinga" (färfars kort-
 strumpor) i fårkåten. Hon tog de för-
 menta fotplaggen och stängde dem utan-
 för dörren, men då fick hon bevittna
 en dans "värre än han nånsin så" och
 kom underfund med, att det var "trall-
 tyg i fasten". - Som bekant klippte trall-
 packorna ut i fastan.

Purmo, Åland.

1) a kort

2) a långt, i kakuminnatt.

13.

188

Om en person från Esse,
 Föbeck-Janne kallad, berättas, att
 han en söndagsmorgon sköt på
 en fjäder med en "träpluts". Fä-
 geln, som icke blev sårad, följde se-
 dan Janne ända fram till gården
 med den påföljd att denne aldrig
 mera sköt på söndagen. Han trodde
 nämligen att "en mäktigare" tagit fågelgestalt.
 Esse, Höghult.

14.

189

En Essegubbe, vars hustru
var trollplocka, förväxlade en
gång, då han var på jakt, en
villbräd med en stubbe och
sköt i stubben. Framkommen såg
han sin äkta hälft genomborrad
av en kula. Någon stubbe kunde
han däremot inte upptäcka.

Purmo, Åland.

15.
reg

190

En person från Lappfors i
Esse hade varit en stor missda-
dare under hela sitt liv. Då han
låg på sin sotsäng, vaktades han
i tre dygn av en kråka (korp?)
och sedan av en hund, vilken
slutligen lästes bort med Guds-
ord. Mannen dog under de grym-
marke kval, och det antogs, att
djävulen själv vaktat honom.

Esse, Lappfors.

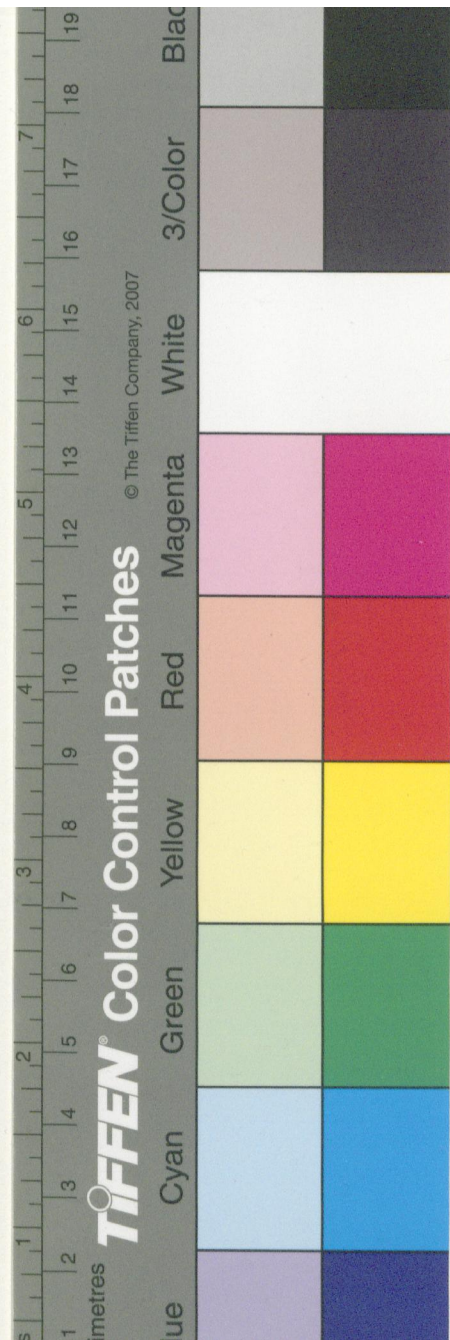

16. Tomten.

191

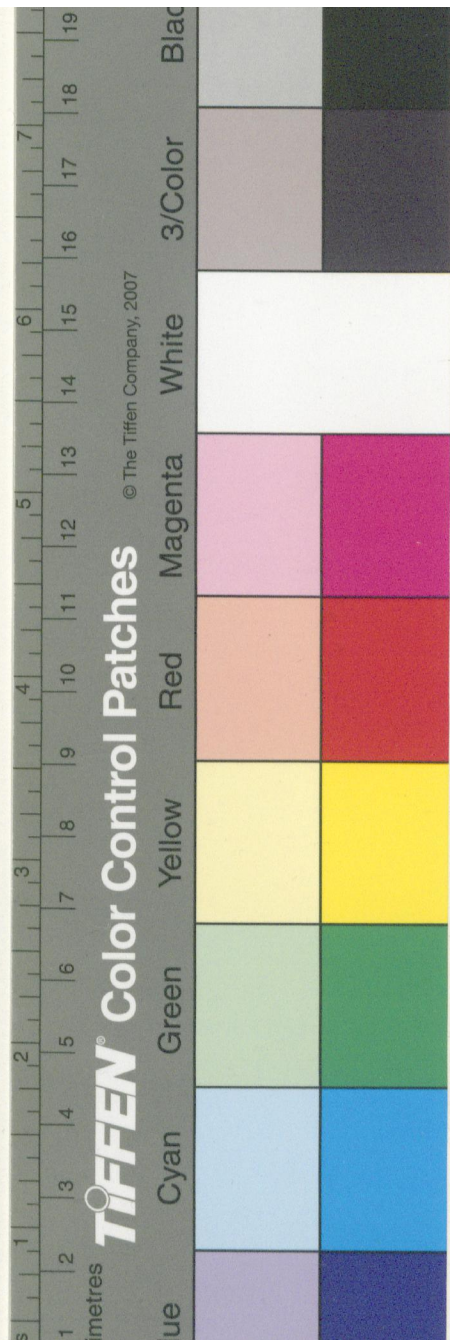
reg. I en gård i Kronsby hade man genom ovänligt bemötande fått tomten till fiende, och denne sökte sedan att på alla upptänkliga sätt åstadkomma förtroet och oroda. Slutligen fann sig husbonden föranlåten att skaffa (sig) en ny gård och beslöt därvid att "tutta eld" på det gamla spökböet för att göra tomten husvill. Planen sålles i verkställighet, och den sista hästen stod väntande för att föra den hämndlystne husbonden bort. Men just då denne hunnit upp i karran, fick han till sin grämselse se, att fienden såu bakpå lasset och torkade svetten under det han yttrade: "Det blev så tusans bratt, så ja' höll just jä' att bli efter."

Kronsby, Pärås.

I vissa sjöar häver näcken fiskar-
 na, varför alla don, som sänkas ned,
 brista. Så har det varit fallet i Aug-
 järv, Endtövatten (Ufrovatten) och Hörningen
 i Esse; det samma har även gått Bo-
 sund och Storträsk i Larsmo. - För
 att ha någon som helst lycka vid dy-
 lika sjöar, vilket ibland inträffar,
 bör fiskaren andeles också ha
 nåt sjön.

Larsmo, Tiernas.
 Esse, Storkung.

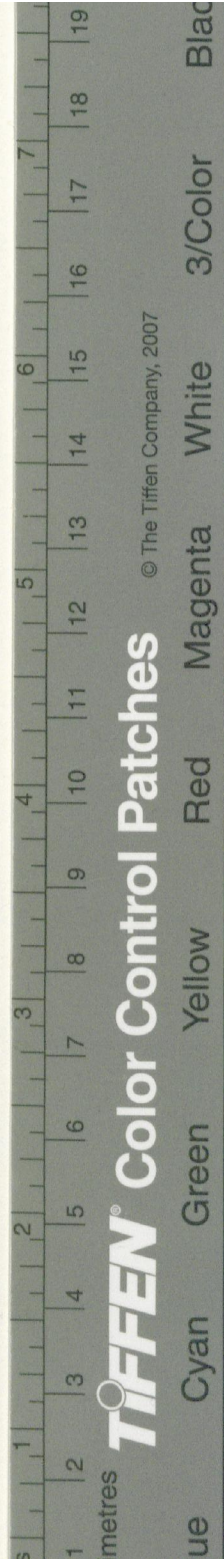

18

193

Da en kvinde frau Sandriken
i Purmo en morgen gick för att
hålla sin sida, sån gårdsgubbens
fru i djupaste neylig på ripas-
sen. Generad var hon inte en
smula, utan sån kvar och kam-
made allt, som kunde kammas.

Purmo, Laksjärvi.

19 Tamten.

reg.

194
En natt hörde värdinnan på
Åland-gård i Purmo, huru tamten
kultade på fönstret och ropade:
"Maj steg upp, Riko håller på att
storkna!" Men värdinnan följde
inte uppmaningen, och på morg-
nen låg hon med det angivna
namnet död i sitt bädd.

Purmo, Åland.

reg. På väg från Esse överraskades
 en person från Över-Purmo av en
 våldsamt oväder och sökte skydd i en
 ria. Emellertid slet sig hans härt lör
 och begav tiulaka mot Esse. Agaten
 som insomnat, visste inte av hela världen,
 men mot kvällen, sedan oväret lagt sig,
 väcktes han av en gråskäggig, fryntlig
 gubbe, som frågade honom: "Hör du,
 Fredrik, var ska du nu ta igen mårren
 din?" Anvisad ^{av tanden} på spåren återfann
 han också det försvunna stoet.

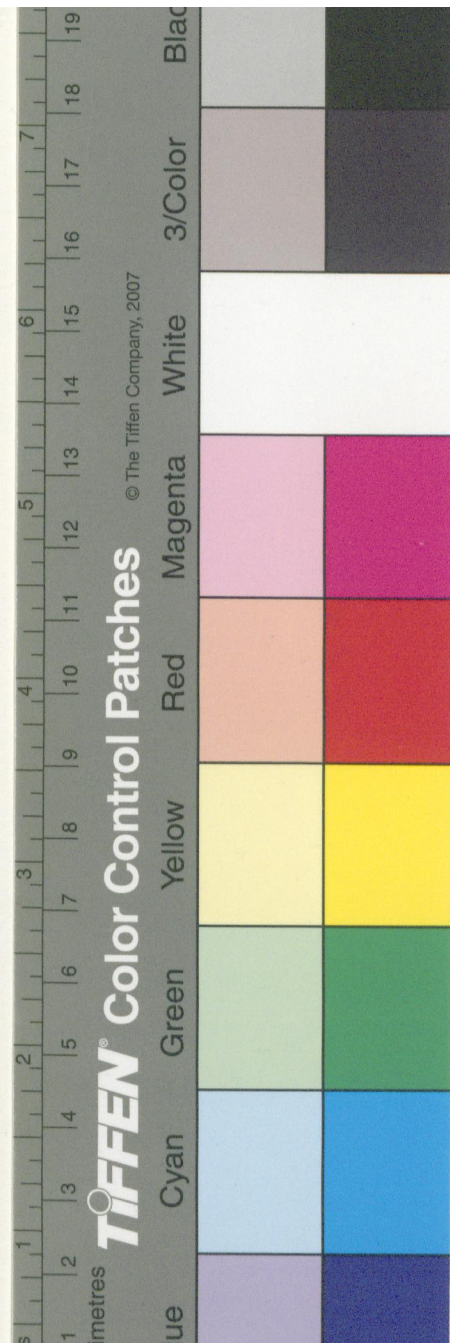
Min sagesman var bror till Fredrik ifråga.

Purmo, Åland.

I en gård i Över-Purmo hade en
 barn sjukt öga. - En dag hände det,
 att en fin "fru" av ovanligt utseende
 inträdde och bad att få ge medicin
 för ögat. I sin häpnad utropade bar-
 nets mor: "Men, vadan i Jesu namn
 kommer - du?" - Härpå "gav" frun intet
 svar, men försvann som en dunnst.
 Enligt gårdfolkets mening var det an-
 tingen skrysfroun eller "gårdsgubbens"
 fru, som visat sig så tjänstaktigt, men
 tvungits tillbaka av det heliga Jesus-nam-
 net.

Purmo, Åland.

25.

Skogsrådan

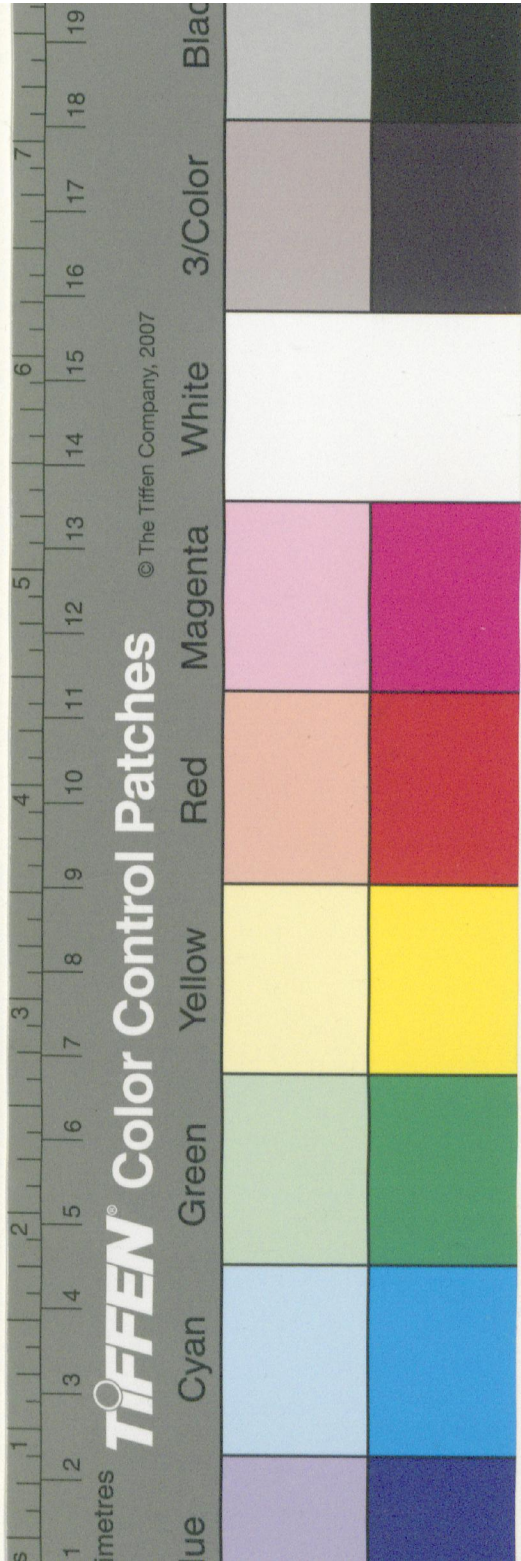
197

reg.

En 8-års gammal flicka
från Nars i Purmo vistades
hos skogsrådan i 6 dygn. Hon
lekte med hans barn och hjälpte
hans hustru med sysslorna.
Svartbröd var hennes enda rät, en
asplovspåse hennes huvudkudde.

Denne påse stal hon med sig på
söndagsmorgonen, då kyrkklockorna ring-
de, och se löven voro vid öppnandet silver-
mynt.

Purmo, Nars.

93

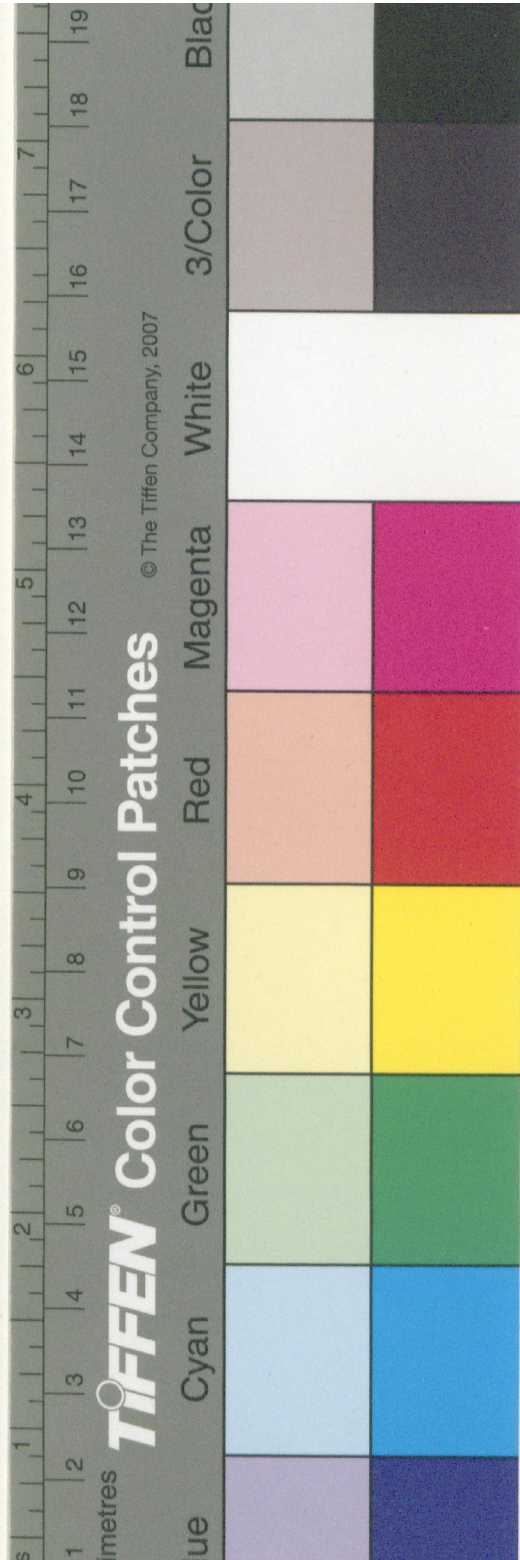
Skogsfrun.

188

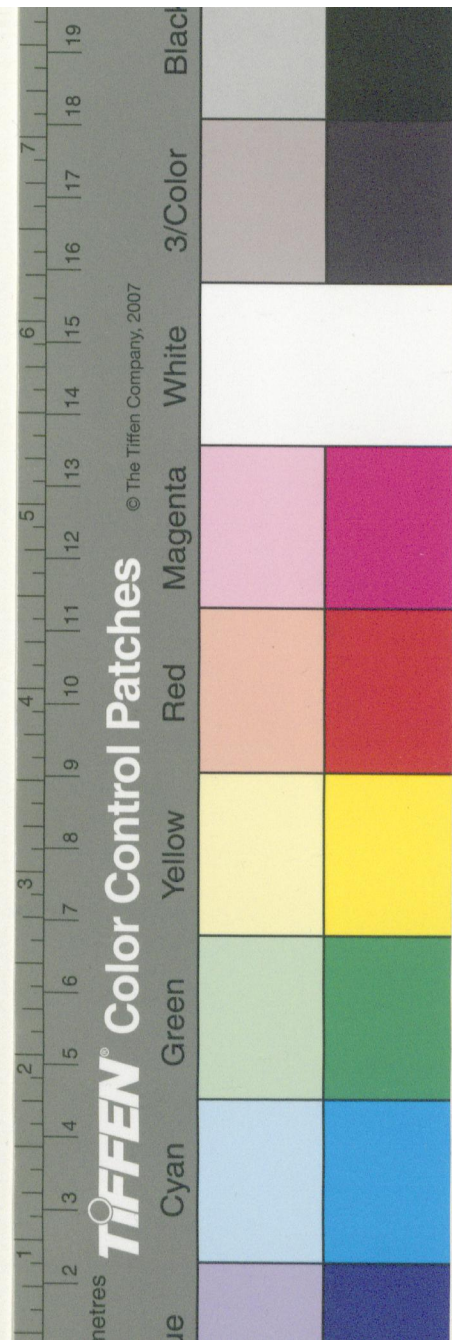
reg.

Tre halvorna flickor från
 Överfurnus blevo hållna av skogs-
 frun i en lada. Den tarvligaste
 mat och omänskligaste behandling
 kom dem till del. Tala fingo de
 inte, ty detta hade kunnat leda till
 deras upptäckt. - Då de betande slut-
 ligen nalkades ladan, stucko de ut
 fingrarna genom väggspiringarna
 och blevo funna

Furnus, Månd.

En sommarmorgon begav sig Grannas-
Anders från Lappfors by i Esse till
en liten skogssjö benämnd Angjärvo för
att fiska. Då han en stund suttit ute
på sjön, varnade han en för förhållan-
dena ovanligt fin herremann, som stod
på en stranden och önskade att få ro-
dare över till den motsatta. Anders tog den främ-
mande i sin båt och styrde rakt över, men
den färden blev längre, än han hade beräk-
nat, ty stranden vek ständigt undan. Slut-
ligen lednade han att ro och mörskade upp
sig, då han såg, att inte allt stod rätt
till - Anders visste nämligen inte mycket
vad fruktan vill säga. - Nu berättade her-
remannen, att han hette Storpücken-Hall.

- han gick också i cylinder - och att han
 ämnade sig till en gästbud, som skulle
 hållas vid Lappfjärden nära Pedersöre Kyr-
 ka; dit ville han nu ha roddare - och från
 Håckefjärn kom han. "Men det är ju bara
 skog till Pedersöre kyrka" sa' Anders. "Vägen
 består jag nog", lovade främlingen, och så
 bar det av igen. Efterlämnande en
 rundligt roddararvode dök han slut-
 ligen ned i vågorna, och Anders
 fick vända om.

Purmo, Mand.

